

Jelena Ž. Maksimović¹
Jelena S. Osmanović
Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Departman za pedagogiju

Originalni naučni rad
UDK 81'243:159.953.5-057.875:009](497.11)
Primljen 2. 12. 2013.

STAVOVI STUDENATA DRUŠTVENIH I HUMANISTIČKIH NAUKA O PROUČAVANJU STRANIH JEZIKA²

Ovim radom objašnjava se odnos studenata humanističkih i društvenih nauka prema stranim jezicima. Glavni cilj učenja jezika nije samo ovladavanje novim jezičkim sistemom, već predstavlja osposobljavanje za međuljudsko sporazumevanje i saradnju, za unapređivanje jednakosti ljudi u obrazovanju, za kulturu i nauku. Takođe, znanje stranih jezika razvija intenzivniju komunikaciju sa ljudima, a sve to sa ciljem širenja tolerancije i poštovanju kulturne različitosti. Na individualnom planu učenje jezika podstiče razvoj ličnosti studenata i njihovog identiteta. Istraživanje ukazuje na to da poznavanje stranog jezika omogućuje upoznavanje pojedinca sa najznačajnijim kulturno-istorijskim karakteristikama stranih zemalja. Cilj ovog istraživanja je da utvrđimo odnos studenata prema učenju stranih jezika, te da ispitamo mišljenje studenata o izboru i potrebi učenja stranog jezika u savremenom društvu. Ispitivali smo interesna područja za učenje stranih jezika, zatim refleksije studenata o potrebi i značaju stranog jezika, koji faktore su dominantni, a koji presudni za izbor stranih jezika, zatim stavove o nastavnicima kao prenosiocima znanja i načinima i sadržajima izučavanja stranog jezika, kao i njihovu motivisanost za učenje stranih jezika. Dobijene rezultate postigli smo faktorskom analizom, a utvrđena je i statistički značajna razlika između studenata različitih naučnih profila. Rezultati pokazuju da studenti imaju pozitivan stav prema učenju stranog jezika i da je učenje stranog jezika veoma važno za buduće zanimanje.

Ključne reči: strani jezici, obrazovanje studenata, interesna područja, nastavnici, motivisanost.

¹ jelena.maksimovic@filfak.na.ac.rs

² Napomena: Članak predstavlja rezultat rada na projektu "Pedagoški pluralizam kao osnova strategije obrazovanja" broj 179036 (2011–2014), čiju realizaciju finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije

Uvod

Unapređenje ideja o nastavi stranih jezika uvek je bilo povezano sa istorijskim i političkim faktorima. Nove ideje i metodi u nastavi i učenju rađale su se kao posledica velikih ekonomskih i političkih promena i novih potreba u komunikaciji među ljudima. Tako je i sada kada je ideja o značaju učenja i ravnopravnosti jezika kulminirala u skladu sa ekonomskim, političkim, kulturnim i obrazovnim ujedinjenjem Evrope. Takva politička potreba proizvela je i praktične potrebe u korišćenju stranih jezika i dala novu vrednost svim jezicima naroda i etničkih zajednica uključenih u veliku evropsku i svetsku, porodicu.

Učenje jezika traje koliko i život svakog pojedinca: obrazovanje je kontinuirano, povratno, a pojedinac se slobodno može vraćati u obrazovni sistem prema svojim željama i mogućnostima. Sa druge strane, višejezičnost pretostavlja vladanje većim brojem jezika na različitim nivoima kompetencije i podrazumeva nivo koji se razlikuje od jednostavnog koegzistiranja jezika: smatra se uslovom koji u pojedincu i društvu vidi prožete različite izražajne načine na različitim nivoima.

Strani jezici postaju sve važniji deo naših života. Njihova važnost proizlazi iz urbane globalizacije, kao i političke, ekonomske i obrazovne integracije. Kada je reč o jezičkoj kompetenciji, ona je shvaćena kao komunikativna, odnosno kao skup znanja i veština ne samo o jezičkoj strukturi već i o jezičkoj upotrebi u skladu sa socio-kulturnim normama zajednice u kojoj se govori. Jezici (i kulture čiji su oni nosioci) u svesti pojedinca koji se datim jezicima služi ne smeju se razdvajati i klasifikovati kao međusobno suprotstavljena znanja, već se moraju ugradivati u najširu perspektivu komunikativne kompetencije kojoj doprinose sva jezička znanja, kao i iskustva u njihovom korišćenju. U okviru komunikativne kompetencije su svi jezici kojima pojedinac vlada u međusobnoj interakciji, kako na saznajnom (znanje jednog jezika pomaže nam da savladamo sledeći jezik), tako i na socio-komunikativnom nivou. U osnovi svih ideja vezanih za pitanje jezika, maternjeg i stranih, nalazi se ideja višejezičnosti. Višejezičnost definišemo kao sposobnost pojedinca da uzme učešće u interkulturnoj interakciji na više jezika i koja mu omogućava upoznavanje većeg broja kulturnih zajednica.

Strani jezik kao nastavni predmet na fakultetima

Nastava stanih jezika organizovan je proces, čiji su ciljevi utvrđeni u skladu sa opštom vaspitno-obrazovnom politikom našeg društva i aktuelnim zadacima (Đorović, 2004). Učenje stranih jezika kao obavezan nastavni pro-

ces počinje u prvom razredu osnovne škole, odnosno u petom razredu osnovne škole, zavisno od odredbe planova i programa. Učenje stranog jezika se nastavlja i u sednjim školama i na višim školama i fakultetima. Opšti cilj nastave je da učenici ovladaju jezikom u okviru osnovnog rečnika, zatim razumevanje usmenih i pismenih sadržaja i usvajanje veštine čitanja i pisanja. To im omogućuje da upotpune i prodube svoje jezičko obrazovanje i razviju opšte izražajne sposobnosti i sposobnost mišljenja i pamćenja. Poznavanje stranog jezika omogućava upoznavanje pojedinca sa najznačajnijim kulturno-istorijskim karakteristikama te zemlje i naroda, te formira određeni stav prema zajednici čiji jezik uče, kao i prema njenim vrednostima.

U osnovnim školama nastava stranih jezika ima karakter opšteobrazovnog predmeta u okviru kojeg, pored širokih obazovno-vaspitnih sadržaja, učenici usvajaju znanja, veštine i sposobnosti potrebne za ostvarivanje sporazumevanja na stranom jeziku. Primenom principa linearno-spiralnog rasporeda nastavnog gradiva utvrđuju se potrebe za ostvarivanjem sporazumevanja na stranom jeziku. Centralno mesto u nastavi zauzima govor i razumevanje govora. Tokom učenja stranih jezika u osnovnoj i srednjoj školi usvajanje govora je usmereno ne samo na sticanje jezičkih sposobnosti, već i ka sticanju komunikacionih sposobnosti. Učenje stranog jezika kao obaveznog nastavnog predmeta nastavlja se i u srednjoj školi. U najvećem broju struka uz opšti cilj učenja stanih jezika, dodat je novi element: da učenici upoznaju osnovni rečnik struke i sposobnosti za čitanje i razumevanje jednostavnih stručnih tekstova. Učenje stranih jezika iz osnovne i srednje škole nastavlja se na višim školama i fakultetima. Ove vaspitno-obrazovne institucije omogućavaju studentima usavršavanje znanja iz osnovne i srednje škole, jer obezbeđuju nove nivoe učenja. Na osnovu samog izbora studenata, omogućuje se i upoznavanje sa novim sadržajem stranih jezika, sa kojim se do tada nisu sretali.

Reč je o jeziku struke koji je na srpskim fakultetima već decenijama predmet rasprava kako na nivou Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, tako i u krugovima njegovih predavača. Strani jezik struke na našim fakultetima ima različit status: od uvažavanja njegove vrednosti (pogotovo engleskog jezika) za stručno uključivanje naših mladih istraživača u profesionalne krugove u Evropi i svetu, do potcenjivanja njegove važnosti i svođenja stranoga jezika struke na fakultativni predmet, za koji na nekim fakultetima ne postoji ni stalni predavač. Na nekim se fakultetima strani jezik uči tokom svih godina studija, na nekima tri godine, a na nekima samo na prvoj i drugoj godini studija. Da situacija bude još apsurdnija, sve se to događa u vreme kad silno želimo u Evropu, a jedno od osnovnih načela Evropske unije je zaštita multikulturalnosti i višejezičnosti u (budućoj) ujedinjenoj Evropi.

Nastava stranih jezika na filozofskim fakultetima ima humanističku orientaciju, raznolika je i bogata u jezičkim i tematskim sadržajima. Pored sadr-

žaja koji se odnose na jezik, zastupljeni su, u potreboj meri, i sadržaji u vezi sa civilizacijom, kulturom, umetnošću, naučno-tehničkim dostignućima naroda čiji se jezik uči, kao i odlomaka iz odabranih dela iz književnosti i naučno-popularne literature. Jezički programi nadovezuju se na programe osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja i vaspitanja i imaju linearно-spiralnu strukturu. Programi se zasnivaju na sintaksičkoj progresiji, a jezički zahtevi su formulisani u kategorijama deskriptivne gramatike sa elementima komunikativnog pristupa.

Strani jezici sastavni su delovi nastavnih programa na svim nivoima obrazovanja od osnovnoškolskog, preko srednjoškolskog, pa sve do visokoškolskog obrazovanja. Broj sati stranog jezika u programima različitih visokoškolskih ustanova varira, ali u principu strani jezik je obavezan u prvim godinama studija, i to u obliku vežbi i predavanja. Od svih stranih jezika koji se poučavaju, bez ikakvih dilema, engleski jezik je najzastupljeniji, ali i jednako tako neophodan u svetu prisutne globalizacije koja povezuje sve delove sveta, u svim sferama savremenog života. Engleski jezik je sastavni deo poslovnog sveta i politike, nauke i obrazovanja, ali i svakodnevne komunikacije, sveta zabave i svih vrsta slobodnih aktivnosti. Osamdeset pet posto svih informacija u nauci i tehnički u svetskim informacijskim centrima je na engleskom jeziku (Grabe & Kaplan, 1986; Zengin, Erdogan & Akalin, 2007). Studenti se uključuju u programe razmene, koji se sve više otvaraju i našim studentima putem fondova Evropske unije, uz perspektivu daljnog širenja takvih mogućnosti u skoroj budućnosti.

Faktori koji utiču na izbor stranog jezika i motivacija za učenje stranih jezika

Mnogi faktori imaju različite uticaje na izbor stranog jezika. Jedan od problema proučavanja uticaja pojedinih faktora na uspeh jezičke nastave jeste činjenica da su oni međusobno povezani. Neki deluju funkcionalno jedni na druge, a neki, opet, utiču na efikasnost učenja na način koji nije dostupan proučavanju i merenju, tj. njihov uticaj ostaje prikriven. Najčešća podela je na:

- 1) lične faktore: uzrast, pol, inteligencija, verbalna sposobnost, sociabilnost, socijalno ekonomske prilike i radne navike;
- 2) opšte faktore: psihološki i opšte-pedagoški faktori, nastavnikova ličnost, opšti uslovi rada u školi i na fakultetima, plan i program rada (Gardner, 2000).

U ovom istraživanju fokusirali smo se na sledeće faktore koji mogu bitno uticati na izbor stranog jezika: društvene potrebe, lična interesovanja, težinu gradiva, profesore koji predaju strane jezike.

Jezik je oslonac ličnog identiteta, bitan činilac socijalnog organizovanja i komunikacije među ljudima, što su razlozi da se problem motivacije za učenje stranog jezika razmatra drugačije od pitanja motivacije za druge predmete. Osoba koja je motivisana da nauči jezik ulaže puno truda (u slučaju nekog studenta zalaganje je znatno veće nego što to zahteva program ili nastavnik), uživa u učenju i teži napretku. Na intenzitet motivacije deluju stavovi prema okolnostima u kojima se jezik uči. Istraživanja su pokazala da se kao važni činioци u razvoju motivacije za učenje stranih jezika javljaju i različiti kulturni proizvodi, kao što su: filmovi, časopisi, knjige, muzika, serije i dr. Čitanje knjiga na stranom jeziku, praćenje stranih filmova, serija ili radio programa mogu korisno da posluže i kada napredovanje u učenju stranog jezika dođe do mrtve tačke. Zato smo se bazirali na ispitivanju učenja stranog jezika slušanjem, čitanjem ili je to putem interneta, ili pak putem verbalne komunikacije.

Važnost učenja stranih jezika

Evropska unija ima oko 450 miliona stanovnika koji pripadaju različitim jezičkim grupacijama i 20 službenih jezika koji su u svakodnevnoj upotrebi. Kvalitetan rad u bilo kojoj struci, pogotovo na akademskom nivou, u današnje vreme podrazumeva razumevanje i aktivno korišćenje barem jednog stranog jezika. To znanje je nužno za praćenje stručne literature, komunikaciju sa stranim poslovnim partnerima, kao i korespondenciju i razne oblike pismenog izražavanja. Shodno tome, veliki broj akademskih institucija u svome programu predviđa nastavu stranog jezika kao kursa putem kojeg bi studenti stekli potrebna znanja i veštine za razne vidove komunikacije na stranom jeziku.

Engleski jezik se uči kroz sadržaj nastavnog gradiva stručnih predmeta. Angažovanje studentovog znanja o datom predmetu, primena učenja zasnovanog na zadacima i celokupan pristup jeziku kroz savremene i autentične stručne materijale kao i podsticanje studenata na smisленo korišćenje jezika omogućava uspešno razvijanje sve četiri jezičke veštine. Da bismo uspešno komincirali na nekom stranom jeziku potrebno je da slušamo, govorimo, čitamo i pišemo. Govor i pisanje spadaju u aktivne veštine, a čitanje i slušanje u pasivne. S obzirom da je potrebno koristiti sve četiri veštine za uspešnu komunikaciju, neophodno je razvijati sve četiri veštine prilikom učenja nekog stranog jezika. Međutim, (...) zahtevi struke diktiraju određene prioritete usled čega se javlja asimetrija u zahtevima učenja. Pisani jezik dobija prednost nad usmenim, a receptivne jezičke veštine imaju prednost nad produktivnim. Na osnovu toga možemo zaključiti da korišćenje stručne literature na stranom jeziku predstavlja prioriteten cilj nastave za većinu struka. Pored toga, potrebno je osposobiti studente za samostalno izlaganje na stranom jeziku, kako usmeno tako i pismeno, u vidu

pisanja stručnih radova, članaka koji će biti objavljeni u stručnim časopisima, izveštaja, prezentacija, rekapitulacija (...) (Šafranj, 2005: 241).

Važnost učenja stranih jezika je u sticanju, proširivanju i produbljivanju znanja i umenja u svim jezičkim aktivnostima, upoznavanju kulturnog nasleđa naroda ili zemlje čiji se strani jezik izučava i osposobljavanje za dalje obrazovanje i samoobrazovanje. Zadaci nastave stranih jezika su da studenti usvoje govorni jezik u okviru novih reči i izraza produktivno, a receptivno i više, da neguju pravilan izgovor i intonaciju, uz obraćanje posebne pažnje na one ritmičke i prozodijske oblike koji su bitni pri usmenom izražavanju, da razumeju govor (neposredno i putem medija), te da se spontano izražavaju u okviru tema iz svakodnevnog života i osnovne tematike iz prirodnih i društvenih nauka, da ovladaju tehnikom informativnog čitanja i razumeju složenije jezičko-stilske strukture u tekstu, kao i upoznaju osobnosti jezika čitanjem odlomaka iz poznatih književnih i naučno-popularnih dela, da razvijaju sposobnosti pravilnog pismenog izražavanja, pisanja kraćih samostalnih sastava i njihove usmene interpretacije, da stiču nova saznanja o karakteristikama zemalja i naroda čiji se jezik uči, posebno onih koje su bitne za razumevanje jezika i kulture tog naroda, upoznaju one istorijske događaje koji su od značaja i u svetskim okvirima i naučno-tehničkih dostignuća zemalja čiji se jezik uči, uz izbor odgovarajućih sadržaja i u korelaciji s drugim obrazovno-vaspitnim područjima, da se osposobe za vođenje razgovora o našoj zemlji, njenim lepotama, kulturnim i istorijskim teovinam, stiču opštu kulturu i razvijaju međukulturalnu saradnju i toleranciju, moralne, radne i estetske vrednosti, kao i intelektualne sposobnosti, maštu i kreativnost, da se osposobe za dalje obrazovanje i samoobrazovanje korišćenjem rečnika, leksikona i druge literature.

Metoda

Predmet ovog istraživanja jesu refleksije studenata društvenih i humanističkih nauka o proučavanju stranih jezika. Zadaci postavljeni u ovom istraživanju su: 1) Utvrditi putem KMO i Bartlet testa da je faktorska analiza za potrebe našeg istraživanja opravdana. 2) Izdvojiti faktore iz skale ROJS (Refleksije studenata o stranim jezicima) koji opisuju refleksije studenata o proučavanju stranih jezika. 3) Ispitati da li postoji statistički značajna razlika među grupama ispitanika različitim naučnim profila. Hipoteze koje smo postavili su sledeće: 1) Pretpostavlja se da vrednosti KMO i Bartlet testa pokazuju da je faktorska analiza opravdana, a instrument konstruisan za potrebe istraživanja validan. 2) Pretpostavlja se da će biti izdvojeni faktori koji su orientisani na interesna područja za izučavanje jezika, faktori koji utiču na izbor predmeta,

potrebu, značaj i motivisanost za učenje jezika. 3) Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika između studenata različitih naučnih profila.

U istraživanju je korišćena deskriptivna metoda i urađeno je skaliranje studenata iz uzorka. Instrument ROJS (Refleksije studenata o stranim jezicima) posebno je konstruisan za potrebe ovog istraživanja.

Istraživačkim uzorkom obuhvaćeno je 376 studenata Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu sa različitim departmana (srbičtina, anglistika, pedagogija, istorija, sociologija, psihologija, novinarstvo) tokom školske 2013/2014. godine.

Faktorska analiza

Faktorskom analizom urađene su strukture korelacija među velikim brojem varijabli koje se nalaze na skali ROJS (Refleksije studenata o stranim jezicima). Utvrdili smo faktore koji leže u osnovi međusobne povezanosti manifestnih varijabli.

Tabela 1: KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	.825		
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	4349.439	
	df	496	
	Sig.	.000	

Kako bismo proverili da li je skup podataka prikladan za faktorsku analizu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test potrebno je da bude veći od 0,3, a da je vrednost Bartlet testa značajna, tj. da bi vrednost trebalo biti 0,05 ili manja. Kada analiziramo dobijenu Tabelu 1 videćemo da vrednost KMO testa iznosi 0,825, a Bartletov test pokazuje da je vrednost statistički značajna, tačnije iznosi $p=0.00$, te sa sigurnošću možemo potvrditi da je faktorska analiza opravdana.

Tabela 2: Izdvajanje faktora iz skale ROJS
(Refleksije studenata o proučavanju stranih jezika)

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	7.813	24.416	24.416	7.813	24.416	24.416
2	2.297	7.178	31.594	2.297	7.178	31.594
3	2.015	6.297	37.891	2.015	6.297	37.891
4	1.541	4.816	42.706	1.541	4.816	42.706
5	1.494	4.668	47.375	1.494	4.668	47.375

Philologia Mediana

6	1.284	4.013	51.388	1.284	4.013	51.388
7	1.209	3.780	55.168	1.209	3.780	55.168
8	1.097	3.428	58.596	1.097	3.428	58.596
9	1.039	3.247	61.843	1.039	3.247	61.843
10	1.001	3.129	64.972	1.001	3.129	64.972
11	.912	2.849	67.821			
12	.851	2.660	70.481			
13	.846	2.644	73.125			
14	.755	2.360	75.485			
15	.723	2.261	77.746			
16	.706	2.207	79.952			
17	.664	2.075	82.027			
18	.608	1.900	83.927			
19	.558	1.744	85.671			
20	.545	1.702	87.373			
21	.455	1.421	88.795			
22	.445	1.392	90.187			
23	.437	1.365	91.551			
24	.425	1.330	92.881			
25	.364	1.136	94.017			
26	.333	1.040	95.057			
27	.319	.998	96.055			
28	.304	.951	97.007			
29	.285	.890	97.897			
30	.260	.813	98.710			
31	.225	.704	99.415			
32	.187	.585	100.000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

U analiziranju Tabele 2 uočavamo izdvojene faktore. Kako bismo odredili koliko faktora je potrebno da izvojimo razmatramo deo rezultata. Po Kajzervom kriterijumu zanimaju nas samo komponente čija je karakteristična vrednost 1 ili više. Jasno se iz Tabele 2 mogu uočiti 10 faktora koji imaju karakteristične vrednosti 1 ili više. Tih 10 komponenata objašnjavaju ukupno 64,97% varijanse.

Tabela 3: Faktorska analiza skale ROJS pre i posle rotacije faktora

	Karakteristični koren	% Varijanse	Kumulativni %	Karakteristični koren	% Varijanse	Kumulativni %
Strani jezici	7.813	24.416	24.416	3.317	10.366	10.366
Ovladanje jezicima	2.297	7.178	31.594	2.959	9.246	19.611
Učenje stranih jezika	2.015	6.297	37.891	2.315	7.234	26.845
Izbor stranih jezika	1.541	4.816	42.706	2.038	6.369	33.215
Nastavnik kao prenosilac znanja	1.494	4.668	47.375	1.921	6.005	39.219
Nastava na stranim jezicima	1.284	4.013	51.388	1.914	5.981	45.200
Stil učenja	1.209	3.780	55.168	1.836	5.737	50.937
Komunikacija	1.097	3.428	58.596	1.799	5.623	56.560
Obim učenja	1.039	3.247	61.843	1.392	4.350	60.910
Motivisanost za učenje	1.001	3.129	64.972	1.300	4.062	64.972

Iz Tabele 3 vidimo da je ukupni procenat objašnjena varijanse zadržanih faktora 64,97. Faktorskom analizom sa Varimaks rotacijom ekstrahovani su faktori, a korišćen je kriterijum karakterističnog korena preko 1 za dobijanje faktora.

Podaci dobijeni postupkom faktorske analize nam pokazuju da instrument napravljen za potrebe ovog istraživanja ima dobre metrijske karakteristike. Procenat dobijene varijanse je veoma visok i iznosi 64,97, što značajno prevazilazi očekivanja za instrumente koji se konstруisu za potrebe istraživanja u društvenim i humanističkim naukama.

**Tabela 4: Matrica stukture dobijenih faktora
Rotated Component Matrix(a)**

Component										
	Strani jezici	Vladanje jezicima	Učenje stranih jezika	Izbor stranog jezika	Nastavnik kao prenosilac znanja	Nastava na stranim jezicima	Stil učenja	Komunikacija	Obim učenja	Motivisanost za učenje
1	.784	.086	-.083	.102	-.048	.047	.015	.095	.108	.037
2	.645	.285	.388	.026	.089	.086	.109	-.094	-.096	.072
3	.639	.124	.271	.069	-.070	.148	-.064	.288	-.034	.034
4	.611	.004	.317	.294	-.080	.282	.125	.042	-.050	.055
5	.551	.160	.209	.363	-.034	.081	.075	.355	.076	-.031
6	.526	.075	-.033	.185	.162	-.025	.037	.212	.238	.383
7	.024	.778	-.001	.011	-.109	-.126	.088	.061	.191	.012
8	.012	.686	.235	.111	-.007	.258	.022	.017	.093	.126
9	.132	.607	.165	.126	.094	-.131	.283	.035	-.103	.011
10	.148	.603	.191	.146	.136	.151	-.177	.245	-.141	.012
11	.375	.571	.148	.094	.015	.159	.280	-.008	-.053	-.046
12	.119	.299	.707	.096	-.060	-.050	.056	.262	.163	.237
13	.240	.296	.672	.128	.035	.102	.039	.007	.089	.003
14	.239	.402	.496	.149	-.144	-.093	.288	.260	-.039	-.056
15	.061	.030	-.070	.694	-.193	.323	.037	-.183	-.014	.002
16	.195	.247	.274	.629	-.009	.033	.014	.230	.021	-.061
17	.277	.086	.077	.546	-.272	-.010	.114	.094	.036	.153
18	.200	.237	.155	.522	-.035	-.040	-.082	.467	-.041	.182
19	.043	.067	-.018	.010	.837	-.027	.028	-.173	.046	-.073
20	-.085	-.082	-.064	-.044	.792	.114	-.072	.115	.120	.151
21	.124	.114	-.190	.012	.013	.789	.083	.098	-.059	-.010
22	.155	-.037	.247	.184	.147	.701	-.002	.019	.075	-.002
23	.338	-.090	.329	.178	-.223	.356	.297	.006	.250	-.055
24	.169	.242	-.134	-.072	-.185	.034	.713	.046	.206	.215
25	-.208	.154	.192	.058	.342	-.008	.617	-.018	-.037	-.009
26	.332	.039	.207	.282	-.203	.161	.532	.226	.047	.093
27	.217	.127	.076	.078	-.036	.099	.083	.778	.166	-.009
28	.209	-.003	.292	-.078	-.092	.186	.329	.429	-.397	.037
29	.104	-.056	.073	.070	.054	-.012	.193	.235	.695	.016
30	.043	.268	.227	-.173	.270	.189	-.096	-.187	.571	-.068
31	.061	.001	.042	.021	.087	-.077	.195	-.057	-.125	.819
32	.039	.129	.182	.110	-.101	.387	-.132	.143	.208	.491

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a Rotation converged in 12 iterations.

Na matrici prikazanoj u Tabeli 4 vidimo faktorsku zasićenost na svakom faktoru. Kao kriterijum minimalnog zasićenja stavki uzeta je vrednost 0,43. Sva ostala zasićenja uglavnom su iznad ove vrednosti, što se može i uočiti. Zadržane su sve 32 stavke podeljene u 10 faktora koje smo imenovali u skladu sa sadržajem koje te stavke nose.

Prvi faktor je imenovan *Strani jezici* i čini ga 6 stavki u kojima su ispitane refleksije studenata o stranim jezicima (preferencije ka slušanju engleskog, nemačkog, italijanskog i španskog, ruskog, grčkog jezika, kao i preferencije ka slušanju predavanja iz dva strana jezika).

Drugi faktor je imenovan *Ovladavanje jezicima* i čini ga 6 stavki (vlasanje jednim stranim jezikom, govor dva ili više stranih jezika, engleski jezik kao najznačajniji jezik, sticanje dovoljno jezičnih veština i znanja neophodnih za struku kao i budućnost uopšte).

Treći faktor je imenovan *Učenje stranih jezika* i čine ga 3 stavke (važnost učenja stranog jezika na svim departmanima i fakultetima, neophodnost poznавања bar jednog stranog jezika za kvalitetan rad u struci, uključivanje stranog jezika u status obaveznog predmeta).

Četvrti faktor je imenovan *Izbor stranog jezika* i čine ga 4 stavke (upoznavanje stručne terminologije putem učenja, biranje stranog jezika u skladu sa društvenim potrebama, ličnim interesovanjima i u zavisnosti od težine građiva).

Peti faktor je imenovan *Nastavnik kao prenosilac znanja*, a čine ga 2 stavke (odabir stranog jezika u zavisnosti od profesora koji ga predaje i u skladu sa tim jezičko predznanje koje je bitno pri organizaciji i učenju jezika struke).

Šesti faktor je imenovan *Nastava na stranim jezicima* i čine ga takođe 2 stavke (sposobnost nastavnika za podučavanje u nastavi i nastava koja bi trebalo da omogući studentima razgovor o temama iz struke).

Sedmi faktor je imenovan *Stil učenja* i čine ga 4 stavke (osposobljavanje studenata za samostalno čitanje, razumevanje stručnih tekstova i pisanje naučnog izveštaja, učenje stranog jezika slušanjem, čitanjem i putem interneta).

Osmi faktor je imenovan *Komunikacija* i čine ga 2 stavke (savladavanje stranog jezika putem komunikacije i izuzetna motivisanost za učenje stranog jezika).

Deveti faktor je imenovan *Obim učenja* i čine ga 2 stavke (zadovoljavajući obim učenja stranog jezika, radije učenje stranog jezika za svakodnevni život, nego usvajanje obeležja stručnog teksta).

Deseti faktor je imenovan *Motivisanost za učenje* i čine ga 2 stavke (zavisnost motivacije od nastavnika i motivisanost za proučavanje jednog ili više stranih jezika).

Tabela 5: Utvrđivanje statističke značajnosti putem f testa na osnovu dobijenih faktora
ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Strani jezici	Between Groups	689.763	6	114.961	4.242	.000
	Within Groups	10001.173	369	27.103		
	Total	10690.936	375			
Vladanje jezicima	Between Groups	408.313	6	68.052	2.947	.008
	Within Groups	8520.825	369	23.092		
	Total	8929.138	375			
Učenje stranih jezika	Between Groups	100.934	6	16.822	2.437	.025
	Within Groups	2547.066	369	6.903		
	Total	2648.000	375			
Izbor stranog jezika	Between Groups	120.454	6	20.076	3.250	.004
	Within Groups	2279.503	369	6.178		
	Total	2399.957	375			
Nastavnik kao prenosilac znanja	Between Groups	165.268	6	27.545	4.053	.001
	Within Groups	2508.040	369	6.797		
	Total	2673.309	375			
Nastava na stranim jezicima	Between Groups	210.036	6	35.006	4.913	.000
	Within Groups	2629.400	369	7.126		
	Total	2839.436	375			
Stil učenja	Between Groups	100.089	6	16.681	5.345	.000
	Within Groups	1151.571	369	3.121		
	Total	1251.660	375			
Komunikacija	Between Groups	100.089	6	16.681	5.345	.000
	Within Groups	1151.571	369	3.121		
	Total	1251.660	375			
Obimnost	Between Groups	161.257	6	26.876	4.053	.001
	Within Groups	2447.116	369	6.632		
	Total	2608.372	375			
Motivisanost za učenje	Between Groups	105.799	6	17.633	5.733	.000
	Within Groups	1134.914	369	3.076		
	Total	1240.713	375			

Na osnovu Tabele 5 možemo zaključiti da postoji statistički značajna razlika među grupama ispitanika različitih departmana, značajnih na nivou 0,05 ili manjem, a tiču se svih 10 dobijenih faktora ostvarenih postupkom faktorske analize.

Philologia Mediana

Tabela 6: Strani jezici

	(I)Studijska grupa	(J)Studijska grupa	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
Razni jezici	Srbistika	Anglistika	-4,01	1,02	0,02
	Anglistika	Sociologija	4,04	1,00	0,00
	Novinarstvo	Anglistika	-3,87	0,98	0,00

Tabela 6 pokazuje da postoji statistički značajna razlika između studenata studijskih programa srbistike i anglistike ($p=0,02$), anglistike i sociologije ($p=0,00$) i novinarstva i anglistike ($p=0,00$), a tiče se preferencija za izučavanje raznih stranih jezika (engleskog, nemačkog, španskog i italijanskog, ruskog i grčkog jezika). Dakle, studenti anglistike imaju potpuno drugačije preferencije za izučavanje stranih jezika, različite od preferencija studenata srbistike, sociologije i novinarstva.

Tabela 7: Ovladavanje jezicima

Vladanje jezicima	(I)Studijska grupa	(J)Studijska grupa	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
	Anglistika	Istorija	2,90	0,89	0,03

Tabela 7 pokazuje da je kod ovog faktora prisutna samo jedna statistički značajna razlika značajna na nivou 0,03 između studijskih programa anglistike i istorije, a tiče se vladanja jednim jezikom i govora dva ili više stranih jezika, kao i konstatacije da je engleski jezik najznačajniji strani jezik, a tiče se i sticanja jezičnih kompetencija neophodnih za budući poziv. Dakle, anglisti se razlikuju od istoričara po poznavanju stranih jezika, ali i pogleda o značaju engleskog jezika, što je bilo i za očekivati s obzirom na to koji jezik studiraju.

Tabela 8: Učenje stranih jezika

Učenje stranih jezika	(I)Studijski program	(J)Studijski program	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
	Srbistika	Pedagogija	-1,57	0,51	0,05

Tabela 8 nam pokazuje da postoji kod ovog faktora jedna statistički značajna razlika među studijskim programima srbistike i pedagogije, statistički značajna na nivou 0,05, a tiče se važnosti učenja stranog jezika na svim studijskim programima, upotrebe stranog jezika za kvalitetan rad, kao i stavova da bi strani jezik trebalo uključiti u status obaveznog predmeta. Dakle, studenti srbistike pokazuju drugačije stavove od studenata pedagogije kada je u pitanju važnost učenja stranog jezika, kao i uključivanje stranog jezika u status obaveznog predmeta.

Tabela 9: Izbor stranog predmeta

Izbor stranog jezika	(I)Studijski program	(J)Studijski program	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
	Srbistica	Novinarstvo			
	Novinarstvo	Psihologija	-1,54	0,49	0,04

Tabela 9 pokazuje razlike između studijskog programa srbistike i novinarstva ($p=0,01$), kao i novinarstva i psihologije, a tiče se faktora koji utiču na izbor stranog predmeta (lična interesovanja, društvene potrebe, obim i težina gradiva). Dakle, studenti novinarstva izdvajaju faktore koji utiču na izbor stranog jezika, a razlikuju se od faktora koje su izdvojili studenti srbistike i psihologije. Jedno je sigurno, svi faktori bitno utiču na izbor stranog predmeta, s tim što se razlikuju u stavovima da li su u pitanju faktori koji su društveno uslovljeni, ili u skladu sa ličnim interesovanjima, ili pak nastavnici koji predaju strani predmet.

Tabela 10: Nastavnik kao prenosilac znanja

Nastavnik kao prenosilac znanja	(I)Studijski program	(J)Studijski program	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
	Anglistika	Psihologija			
	Istorija	Psihologija	-1,78	0,51	0,01
	Novinarstvo	Psihologija	-2,21	0,51	0,00

Tabela 10 pokazuje statistički značajnu razliku između studenata psihologije i anglistike, istorije i novinarstva, a tiče se sposobnosti nastavnika za prenošenje znanja i podučavanje raznih stranih jezika. Dakle, studenti anglistike, istorije i novinarstva iskazuju drugačije mišljenje od studenata psihologije kada je reč o odabiru stranog jezika u zavisnosti od profesora koji ga predaje, ali postoje i razlike o važnosti jezičkog predznanja koje je bitno pri organizaciji i učenju jezika struke.

Tabela 11: Nastava na stranim jezicima

Nastava na stranim jezicima	(I)Studijski program	(J)Studijski program	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
	Srbistica	Anglistika			
	Anglistika	Pedagogija	1,55	0,50	0,04
	Istorija	Anglistika	-1,97	0,50	0,00
	Novinarstvo	Anglistika	-2,16	0,50	0,00

Kod faktora koji pokazuju stavove studenata o nastavi na stranim jezicima postoji statistički značajna razlika među ispitanicima. Razlike su uočljive kod sledećih studijskih programa: srivistika-anglistika ($p=0,00$); anglistika-pedagogija ($p=0,04$); istorija-anglistika ($p=0,00$); novinarstvo-anglistika ($p=0,00$). Dakle, studenti srivistike, pedagogije, istorije i novinarstva bitno se razlikuju od studenata anglistike kada je reč o važnosti sposobnosti nastavnika za podučavanje u nastavi i nastavi koja bi trebalo da omogući studentima razgovor o temama iz struke, što je sasvim i logično, jer je ovo u potpunosti domen studija anglistike.

Tabela 12: Stil učenja

	(I)Studijski program	(J)Studijski program	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
Načini učenja	Srbistika	Anglistika	-1,63	0,34	0,00
	Anglistika	Novinarstvo	1,47	0,33	0,00
	Pedagogija	Anglistika	-1,14	0,33	0,01

Kod faktora koji se tiče stilova učenja postoji statistički značajna razlika među studentima anglistike i srivistike gde p iznosi 0,00, anglistike i novinarstva ($p=0,00$), kao i pedagogije i anglistike ($p=0,01$). Studenti anglistike se razlikuju od studenata srivistike, novinarstva i pedagogije kada je reč o ospozljavanju studenata za samostalno čitanje, razumevanje stručnih tekstova i pisanje naučnog izveštaja, učenje stranog jezika slušanjem, čitanjem i putem interneta, što je opet bilo za očekivati da će dominirati statistički značajna razlika između studenata anglistike i ostalih studijskih programa, kada je u pitanju faktor koji se odnosio na stil učenja.

Tabela 13: Komunikacija

	(I)Studijski program	(J)Studijski program	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
Komunikacija	Srbistika	Anglistika	-1,63	0,34	0,00
	Anglistika	Pedagogija	1,17	0,33	0,01
	Anglistika	Novinarstvo	1,47	0,33	0,00

Tabela 13 pokazuje da postoji statistički značajna razlika između studenata srivistike i anglistike, anglistike i pedagogije, kao i anglistike i novinarstva, značajne na nivou manjem od 0,05. Studenti anglistike pokazuju drugačije stavove od studenata srivistike, pedagogije i novinarstva, a tiču se komunikacije na stranom jeziku, odnosno savlađivanja stranog jezika putem komunikacije. Studenti anglistike pozitivnije vrednuju ovaj faktor od ostalih studenata.

Tabela 14: Obim učenja

Obimnost	(I)Studijski program	(J)Studijski program	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
	Anglistika	Istorija	2,03	0,48	0,00
	Istorija	Novinarstvo	-1,54	0,48	0,03

Kod faktora koji obuhvata obim učenja uočena je statistički značajna razlika između studenata anglistike i istorije, kao i istorije i novinarstva. Studenti istorije se razlikuju u stavovima od studenata anglistike i novinarstva kada je u pitanju zadovoljavajući obim učenja stranog jezika, važnije je učenje stranog jezika za svakodnevni život, nego usvajanje obeležja stručnog teksta. S obzirom na tematiku i područja kojom se istoričari bave ovaj podatak nas nije iznenadio.

Tabela 15: Motivisanost za učenje

Načini učenja	(I)Studijska grupa	(J) Studijska grupa	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig
	Anglistika	Pedagogija	1,17	0,33	0,01
	Anglistika	Istorija	1,38	0,33	0,00
	Anglistika	Sociologija	1,25	0,34	0,01
	Anglistika	Psihologija	1,21	0,34	0,01
	Anglistika	Novinarstvo	1,82	0,32	0,00

U pogledu motivisanosti ispitanika za učenje stranih jezika uočena je statistički značajna razlika i to između studijskog programa anglistike sa ostalim studijskim programima (pedagogija, istorija, sociologija, psihologija, novinarstvo). Možemo primetiti da jedino nema statistički značajne razlike razlike između anglistike i srpske značajne na nivou 0,05 ili manjem.

Možemo ukazati na to da se studenti anglistike razlikuju od studenata ostalih studijskih programa kada je u pitanju faktor koji se odnosi na zavisnost motivacije od nastavnika i motivisanost za proučavanje jednog ili više stranih jezika. Studenti anglistike su motivisaniiji za izučavanje više stranih jezika od ostalih studenata.

Zaključak

Poznavanje stranog jezika danas omogućava praćenje savremenog društvenog razvoja i savremena naučna dostignuća. Istraživanje je bilo usmereno na univerzitetsku populaciju i njenu potrebu za stranim jezikom u profesional-

noj, obrazovnoj i svakodnevnoj situaciji. Istraživanjem su bili obuhvaćeni studenți koji su se opredelili za humanističke i društvene nauke, tako se i moglo očekivati da imaju pozitivan stav prema učenju stranih jezika.

Ovaj rad je bio usmeren na interesna područja za učenje stranih jezika, refleksije studenata o potrebi i značaju učenja stranih jezika. Želeli smo da ispitamo koji faktori su dominantni, a koji presudni za izbor stranog jezika. Ispitivali smo i refleksije studenata o nastavnicima kao prenosiocima znanja i načinima i sadržajima izučavanja stranog jezika, kao i motivisanosti za učenje stranih jezika.

Faktorskom analizom smo dokazali da je ovo istraživanje bilo opravданo, da je instrument sačinjen za potrebe ovog istraživanja pouzdan i da smo dobili relevantne podatke. Faktorskom analizom dobili smo deset faktora kojima su ispitane refleksije studenata društvenih i humanističkih nauka o proučavanju stranih jezika: Strani jezici, Vladanje jezicima, Učenje stranih jezika, Izbor stranog jezika, Nastavnik kao prenosilac znanja, Nastava na stranim jezicima, Stil učenja, Komunikacija, Obim učenja, Motivisanost za učenje. Sve su to faktori koji se moraju uzeti u obzir prilikom proučavanja stranih jezika. Takođe smo prikazali putem ANOVA f-testa statistički značajne razlike među studentima različitih studijskih programa. Stavovi studenata se međusobno razlikuju, a najviše dominira razlika studenata anglistike u odnosu na ostale studijske programe, jer su studenti najvećim delom usmereni na izučavanje engleskog i drugih stranih jezika na svim godinama studija.

Ovim istraživanjem ukazujemo na značaj proučavanja stranog jezika za budućnost. Ukazujemo na značaj poštovanja potreba studenata za izučavanje stranih jezika kako bi se zadovoljile i društvene i lične potrebe pojedinca. Naše istraživanje bi trebalo da bude inicijator za dalje proučavanje ove problematike.

Citirana literatura

- BYRAM, M. (2000). Assessing intercultural competence in language teaching. *Sprogforum*, vol. 18, br. 6, 8–13
- GARDNER, R. C. (2000). Correlation, causation, motivation, and second language acquisition. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 41(1), 10–24.
- GRABE, W. & Kaplan, R. B. (1986). Science, and technology, language, and information: implications for language and language-in-education planning. *International Journal of Sociology of Language* 59: 47–71.
- ĐOROVIĆ, D., & Mirić, M. (2011). Jezičke potrebe studenata nefilološke orientacije sagledane kroz iskustva nastavnika stručnih predmeta. *Nastava i vaspitanje*, 60(1), 23–35.

- JELOVČIĆ, I. (2010). Strani jezik struke-Analiza stavova studenata. *Metodika*, 11(1), 44–55.
- LALIĆ-VUČETIĆ, N., & Đorović, D. (2010). Odnos učenika prema učenju italijanskog kao stranog jezika u osnovnoj školi. *Inovacije u nastavi - časopis za savremenu nastavu*, 23(1), 79–86.
- ĐOROVIĆ, D. (2008). Autonomija u učenju stranih jezika u našim uslovima - jedno iskustvo. *Primenjena lingvistika*, (9), 322–333.
- ĐOROVIĆ, D. (2004). Odnos studenata humanističkih nauka prema stranim jezicima. *Nastava i vaspitanje*, 53(4-5), 448–464.
- IGNJAČEVIĆ, A. (2006). *Engleski jezik u Srbiji*. Beograd: Filološki fakultet.
- ŠAFRANJ, J. (2008). Učenje engleskog jezika za posebne namene na nastavnom gradivu stručnih predmeta. *Pedagoška stvarnost*, 54(7–8), 716–729.
- ZENGIN, B., Erdogan, A. R. & Akalin, S. (2007). Acquisition of Latin Roots with Implications for EAP. *Journal of Language and Linguistics Studies*, 3(1), 11–31.

Jelena Ž. Maksimović, Jelena S. Osmanović

STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS FOREIGN LANGUAGE STUDYING

Summary

This paper explains the attitudes of students in the humanities and social sciences towards foreign languages. The main goal of learning a language is not just mastering the new linguistic system, it is the training of interpersonal agreements and cooperation for the improvement of human equality in education, in culture and science. Also, the knowledge of foreign languages develops intense communication with people, all with the aim of spreading tolerance and respect for cultural diversity. Individualized plan of learning the language encourages the development of students' personality and their identity. The research suggests that knowledge of a foreign language allows for the individual exploration of the most significant cultural and historical characteristics of foreign countries. The aim of this study was to determine the attitude of students towards learning foreign languages, and to examine the opinion of students on the selection and language learning in contemporary society. We examined the areas of interest for foreign language learning, then students' reflections on the need and importance of foreign languages, the dominant factors, crucial for the choice of foreign languages, the role of teachers as transmitters of knowledge and the manner and content of the study of foreign languages, as well as students' motivation for learning foreign languages. The results were achieved by

factor analysis, and there was a statistically significant difference among students of different scientific profile. Results show that students have a positive attitude towards learning a foreign language as well as the opinion that foreign language learning is very important for future occupation.

Key words: foreign languages, education, students, areas of interest, teachers' motivation .